

The study of the main character of the novel *The Disappearance of Al-Sayyed La Ahad* based on Abraham Harold Maslow's theory

Faezeh Eazy, MA student, Department of Arabic Language and Literature, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

Abbas Ganjali¹, Associate professor, Department of Arabic Language and Literature, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

Seyyed Mahdi Nori Keyzoghani, Associate professor, Department of Arabic Language and Literature, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

Received: 11-03-2023

Accepted: 17-01-2024

Introduction: An important style of literary criticism is psychological criticism. This method is attractive and at the same time complex. The relationship between writers and the human psyche is undeniable. Psychological science deals with the human psyche, and literary works express the thought and personality of text creators. This affects the psyche and emotions of the audience. Therefore, literary creation is a completely psychological thing. Literary criticism of psyche addresses four issues in a literary work: author, content, formal structure and reader. Literature, especially the novel, deals with the facts of life in the framework of drawing the characters and the world of the story, expressing the characteristics of the human psyche. Therefore, it is possible to analyze its characters based on psychological theories. One of these theories is developed by Abraham Harold Maslow, an American psychologist and a leading figure in human psychology. Maslow proposed a hierarchy of five psychological needs, including safety, affection, belonging, respect and self-actualization. While he paid the most attention to the highest need, i.e. the need for self-actualization, he believed that lower level needs must be met first in order to achieve self-actualization. This research uses a psychological approach to examine the main character of the novel *The Disappearance of Al-Sayyed La Ahad* by Ahmed Tayabawi.

Methodology: Ahmed Tayabawi is a professor at Farhat Abbas University and a contemporary Algerian novelist. His works include *Al-Maqam Al-Ali*, *Mot Naym*, *Mezkarat Man Watan Akher*, *Al-Bayad Al-Muthamah Bal Baraa*, and *Disappearance of Al-Sayyed La Ahad*. He won the Najib Mahfouz Literary Award in 2021, which is considered a prestigious literary award in the Arab world, playing a significant role in introducing Arab literature to the Western world. In this novel, the author deals with the events of the 1990s and their effects on the Algerian society. This research uses a descriptive-analytical method to examine the main character of the novel *Disappearance of Mr. Nobody* by Ahmed Tayabawi based on Maslow's hierarchy of needs. The main theme of the novel is "identity, existence, and human existence". In this novel, Ahmad Tayabawi refers to the lost identity of the Algerian person.

¹ Corresponding Author Email: a.ganjali@hsu.ac.ir

Results and discussion: Ahmed Tayabawi chose this title to point out the content of the novel and encourage the reader to read it. The narrative form of the novel is autobiographical. The main character of the novel repeatedly expresses his beliefs and perceptions, which allows the reader to visualize different characteristics and dimensions. *Al-Sayyed La Ahad* is mixed with historical narration. The time in the novel is not natural and linear.

The present study tries to analyze the main character of the novel *The Disappearance of Al-Sayyed La Ahad* based on Abraham Maslow's theory of self-actualization in order to answer the questions 'Has the main character of the novel achieved self-actualization according to Abraham Maslow's theory?', and 'Are the characteristics of self-fulfilling people prominent in the main character of the novel?'

Conclusion: The analysis of the main character of the novel *Disappearance of Al-Sayyed La-Ahad* by Ahmed Tayabawi based on Maslow's self-actualization theory showed that Al-sayyed La Ahad first tries to satisfy low-level needs, i.e. psychological needs and to some extent safety. After the events that happen in his life, he feels shame and humiliation and loss of meaning; he becomes a nihilist and fails to pursue the satisfaction of his other needs. To deal with these feelings, he does not surrender to fate and chooses to disappear. This disappearance is a condition for his manifestation. With this solution, he gains freedom, honor and happiness and he achieves self-fulfillment in an exceptional way. Although the first character of the story does not have all the components of self-actualization, the presence of indicators such as a more efficient perception of reality, the need for solitude, altruism, distinguishing the means from the goal, focusing on a form outside of oneself, general acceptance of nature, others and oneself, and resistance to acculturation show he has self-actualization. According to the conducted studies, the main character of the novel, La Ahad, achieves self-actualization, but this does not take place with normal motivation and through satisfying a set of needs. Rather, like those who want to realize themselves, he is influenced by meta-motivation and reaches self-actualization due to having specific values and moving in the path of meta-needs.

Keywords: Psychological needs, Self-actualization, Abraham Harold Maslow, Ahmad Taybawi, *Disappearance of Al-Sayyed La Ahad*.

References

- Bouarioua, H and Bouarioua, N (2020). "The Narrative Structure in the Novel "The Disappearance of Mr. Nobody" by Ahmed Taibawi". Supervising Professor: Ahmed Mawhoub. Faculty of Literature and Languages: University of Mohamed Seddik Ben Yahia - Jijel: Algeria. [In Arabic]
- Bouaziz, A and Merzeg, H. (2022). "Semiotics of Internal Context in the Novel "The Disappearance of Mr. Nobody" by Ahmed Taibawi." *Journal of Contemporary Studies*. 6(1): 390-399. [In Arabic]

Criane, W.(2017). Growth Theories: Concepts and Applications. Translated by: Gholamreza Khojnejad and Alireza Rajaei. 14th edition. Tehran: Roshd. [In Persian]

Feist, G, Feist, J and Ann R. (2019). Personality Theories. Translated by: Yahya Seyyed Mohammadi. 19th edition. Tehran: Rawan Publishing. [In Persian]

Mahdavi Damghani, M and Sadeghi, A. (2018). "The Self-Actualized Person and Saadi's Self-Actualization with a Comparative Approach to Maslow's Theory". Educational Literature Research Journal. 10(40): 1-36. [In Persian]

Maslow, A. (1988). Psychology of Healthy Personality. Translated by: Shiva Roigarian. Tehran: Hadaf.[In Persian]

Maslow, A. (1980). Motivation and Personality. Translated by: Ahmad Rezvani. Mashhad: Astan Quds Razavi Printing and Publishing Institution. [In Persian]

Sayyidi, M. (2021). The narrative of tragedy in the novel "The Disappearance of Mr. No One" by Ahmad Tayebawi: The Novel. alriwaya.net/post/structure-of-novels/hky-alfgyaa-fy-roay-akhtfa-alsyd-al-ahd-lahmd-tybaoy. [In Arabic]

Schultz, D and Schultz, S (2005). History of Modern Psychology. Translated by: Ali Akbar Seif and others. Seventh edition. Tehran: Doran Publishing. [In Persian]

Schultz, D and Schultz, S. Ellen. (1998). Theories of Personality. Translated by Yahya Seyyed Mohammadi. Tehran: Homa Publishing. [In Persian]

Schultz, D. (1983). The Psychology of Perfection. Translated by Giti Khoshdel. Tehran: Neshrno Publishing House. [In Persian]

Taibawi, A. (2019). The Disappearance of Mr. Nobody. Beirut: Darf Publications. Algeria: Ikhtilaf Publications. [In Persian]

Zahiri-N, Alaei-Ilkhchi, M, and Rajabi, S. (2008). "A Comparative Study of the Manifestations of Self-Actualization in the Mathnavi with Abraham Maslow's Humanistic Psychology". Journal of Mystical Literature Studies. ۲(۳): ۹۲-۱۲۴. [In Persian]

بررسی شخصیت اصلی رمان «اختفاء السید لا أحد» بر مبنای نظریه‌ی آبراهام مزلو

فائزه ایزی، دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عرب، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران
عباس گنجعلی، دانشیار بخش زبان و ادبیات عرب، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران
سید مهدی نوری کیزقانی، دانشیار بخش زبان و ادبیات عرب، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۵

چکیده

نقد روان‌شناختی، یکی از مهم‌ترین سبک‌های نقد ادبی است. این روش می‌کوشد به لایه‌های نهان یک اثر ادبی دست یابد. شخصیت‌های داستانی، نمایانگر شخصیت‌های حقیقی و داستان‌ها نمایانگر زندگی واقعی انسان‌ها هستند. بنابراین، می‌توان به بررسی شخصیت‌های یک اثر ادبی بر اساس نظریه‌های روان‌شناسی پرداخت. یکی از این نظریه‌ها، نظریه‌ی آبراهام مزلو (۱۹۷۰-۱۹۰۸) می‌باشد که مزلو در آن هرم سلسله مراتب نیازها شامل پنج نیاز فیزیولوژیکی، ایمنی، محبت و تعلق‌پذیری، احترام و خودشکوفایی را مطرح کرد. وی در حالی که بیشترین توجه را به عالی‌ترین نیاز، یعنی نیاز خودشکوفایی داشت، معتقد بود که برای رسیدن به خودشکوفایی، ابتدا باید نیازهای سطح پایین‌تر افراد که برای بقای آن‌ها ضروری‌تر است، برآورده شود. با توجه به اینکه شخصیت‌پردازی در رمان «اختفاء السید لا أحد» (ناپدید شدن آقای هیچ‌کس) اثر احمد طیب‌اوی، نویسنده‌ی الجزایری، به خوبی صورت گرفته، این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی شخصیت اصلی رمان براساس نظریه‌ی مزلو پرداخته است. بنا بر بررسی‌های انجام شده می‌توان گفت که شخصیت اصلی رمان «السید لا أحد» به خودشکوفایی رسیده است. رمان بیانگر حوادث دهه‌ی سیاه و پس از آن، رنج و بحرانی است که جامعه‌ی الجزایر را تحت تأثیر خود قرار داد. «السید لا أحد» در رمان به عنوان فردی تحصیل‌کرده از حاشیه‌نشینی، بیکاری، سردرگمی و محروم‌بودن از حداقل امکانات رنج می‌برد. او پس از برطرف شدن دو نیاز اول خود، شجاعانه زندگی‌ای که در آن نقش بازی می‌کرد را رها کرد و با غیبتی ناگهانی از حاشیه به مرکز سوق داده شد. این‌گونه «السید لا أحد» با غیبت خود، پرده از صحنه‌ی زندگی دیگر شخصیت‌ها برداشت و عیوب جامعه‌ی غرق در باطل و ریا را آشکار کرد. این کار، خود نشان‌دهنده‌ی خودشکوفایی اوست؛ اما این خودشکوفایی با انگیزش عادی و از طریق ارضای سلسله مراتبی نیازها صورت نگرفته؛ بلکه او همچون خواستاران تحقق خود، تحت تأثیر فرا انگیزش قرار گرفت و با توجه به برخورداری از ارزش‌های B و حرکت در مسیر فرانیازها، به خودشکوفایی رسید.

کلیدواژه‌ها: نیازها، خودشکوفایی، آبراهام مزلو، احمد طیب‌اوی، اختفاء السید لا أحد.

مقدمه

نقد روان‌شناختی، یکی از مهم‌ترین سبک‌های نقد ادبی است؛ چراکه میان ادبیات و روان انسان پیوندی غیرقابل انکار برقرار می‌باشد. روان انسان در آفرینش‌های ادبی دخیل است و ادبیات به‌خصوص رمان، از آن جهت که به واقعیت‌هایی از زندگی در چارچوب ترسیم شخصیت‌ها و دنیای داستان می‌پردازد، بیان‌کننده‌ی ویژگی‌هایی از روان انسان است و همین جاست که میان ادبیات و روان‌شناسی ارتباط برقرار می‌شود. بنابراین می‌توان بر اساس نظریه‌های روان‌شناسی، به تحلیل شخصیت‌های آن پرداخت. نقد روان‌شناختی در قرن بیستم با نظریه‌های فروید آغاز شد و شاگرد وی "یونگ" آن را گسترش داد. این روش به فهم بهتر اثر کمک فراوانی می‌کند.

«در نخستین سال‌های دهه‌ی ۱۹۶۰ جنبشی در روان‌شناسی آمریکا به وجود آمد که با عنوان روان‌شناسی انسان‌گرا یا نیروی سوم شناخته شده است. این جنبش قصد نداشت که مانند بعضی از دیدگاه‌های نو فرویدی‌ها یا نورفتارگرایان، شکل تجدید نظرشده یا انطباق یافته‌ای از مکتب‌های فکری موجود باشد» (شولتز^۱ و شولتز^۲، ۱۳۸۴، ص ۵).

بنابراین، جنبش روان‌شناسی انسان‌گرا^۳، واکنشی علیه دو نیروی اصلی، یعنی رفتارگرایی و روان‌کاوی بود. رفتارگرایان معتقدند که انسان به واسطه‌ی محیط شکل می‌گیرد و روان‌کاوی بر این باور است که انسان اسیر تعارض‌های ناهشیار است. اما انسان‌گرایی، انسان و خودآگاهی را محور اصلی خود قرار داده است؛ «انسان‌گرایان عنوان کردند افراد بیشتر از آنچه تصور می‌شود، خلاق و آزاد هستند و قادرند رشد کنند و به خودشکوفایی برسند» (کرین^۴، ۱۳۹۶، ص ۴۷).

طرفداران روان‌شناسی انسان‌گرا در ابتدا، به نقد آموزه‌های دو مکتب رفتارگرایی و روان‌کاوی پرداختند و آموزه‌های این دو مکتب مطرح را مغایر با ارزش و جایگاه واقعی انسان دانستند. آن‌ها رفتارگرایی را مکتبی سطحی و تصنعی می‌دانستند که ماهیت انسان را در حد یک موش آزمایشگاهی کاهش داده است که هیچ اراده و اختیاری برای آن در نظر ندارد. روان‌کاوی جبرگرایانه‌ی فروید نیز از سوی روان‌شناسان انسان‌گرا به دلیل بی‌تفاوتی به جایگاه مهم هشیاری، طرد شد. محور اصلی رویکرد انسان‌گرایی، ارزش دادن به تمایلات و ارزش‌های انسانی است. یکی از رهبران این جنبش، آبراهام مزلو، روان‌شناسی انسان‌گرا را "نیروی سوم" لقب داد. علت نامیدن این رویکرد به نیروی سوم این است که روان‌شناسی انسان‌گرا قصد داشت جای دو نیروی مهم روان‌شناسی یعنی رفتارگرایی و روان‌کاوی را بگیرد.

«آبراهام هارولد مزلو» روان‌شناس انسان‌گرای آمریکایی که نظریه‌ی او به «هرم مزلو» مشهور است، سلسله مراتبی از پنج نیاز فطری را معرفی کرد که رفتار انسان را برانگیخته و هدایت می‌کنند» (شولتز و شولتز، ۱۳۷۷: ۳۴۱) این نیازها عبارتند از: ۱) فیزیولوژیکی: آب، غذا، سرپناه (مسکن). ۲) ایمنی: امنیت و حس آرامش. ۳) محبت و تعلق‌پذیری: عشق، احساس تعلق، دوستان و مهربانی. ۴) احترام: افزایش شایستگی‌ها و کسب احترام. ۵) خودشکوفایی: نیاز به رشد و توسعه‌ی دیگران.

با توجه به اینکه رمان وقایع و حوادث زندگی انسان را به تصویر می‌کشد و در میان حوادث رخ داده، نیازهای فطری بشری به خوبی نمایان می‌شود، بنابراین پژوهش حاضر به بررسی رمان براساس نظریه‌ی هرم نیازهای مازلو پرداخته است.

«تاریخ مردم الجزایر تأثیر زیادی بر آثار ادبی این سرزمین، به ویژه رمان داشته است؛ به گونه‌ای که بیشتر رمان‌ها انعکاسی از واقعیت‌های زندگی است» (بوعریو و بوعریو، ۲۰۲۰: ۱) «رمان‌های الجزایری به دو زبان نوشته شده است: اول به زبان فرانسوی [نوشته شد] که مضامین این رمان‌ها برخاسته از درد و رنج مردم الجزایر در دوره‌ی استعمار فرانسه بوده و نویسندگان برای اشباع آن‌ها با فرهنگ اروپایی به نوشتن به این زبان متوسل شدند. درست است که نوشته‌های آن‌ها از زبان استعمارگر است، اما محتوای آن‌ها در درجه‌ی اول بیانگر امیدها و دردهای مردم الجزایر بوده و موضوع ملی و هویت ربوده شده‌ی آن‌ها را به تصویر کشیده است. زبان دوم، زبان عربی است؛ یعنی مرحله‌ی بعد از استقلال و این مرحله‌ای است که در آن می‌توان گفت زبان عربی با ظهور مجموعه‌ای از گونه‌های ادبی مانند مقالات و غیره شروع به شکوفایی و تکامل کرد». (همان: ۱۹-۱۷) پژوهش حاضر تلاش می‌کند شخصیت اصلی رمان «اختفاء السید لا أحد» نوشته‌ی احمد طیب‌اوی را بر اساس نظریه‌ی خودشکوفایی آبراهام مزلو مورد بررسی و تحلیل قرار داده تا در پایان، پاسخگوی این پرسش‌ها باشد:

- بر اساس هرم نیازهای مزلو، شخصیت اصلی رمان -السید لا أحد- چگونه به خودشکوفایی رسیده است؟

- با توجه به نظریه‌ی آبراهام مزلو، کدام یک از ویژگی‌های افراد خودشکوفای در شخصیت اصلی رمان -السید لا أحد- برجسته است؟

پیشینه‌ی پژوهش

تاکنون در مورد نظریه‌ی هرم نیازهای مزلو پژوهش‌هایی صورت گرفته است که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

بیژن ظهیری ناو و همکاران در مقاله‌ی «بررسی نمودهای خودشکوفایی در مثنوی با روان‌شناسی انسان‌گرایانه‌ی آبراهام مزلو» (گوهر گویا، شماره ۷: ۱۳۸۷)، علاوه بر پرداختن به ارتباط میان دو علم ادبیات و روان‌شناسی و قرابت زیاد اندیشه‌های مولوی با اندیشه‌های روان‌شناسی انسان‌گرا، به بررسی تطبیقی شخصیت خودشکופا در مثنوی معنوی با الگوهای ارائه شده از سوی آبراهام مزلو نیز پرداخته‌اند.

حدیثه ادهمی صیاد محله و حمیده ادهمی صیاد محله در مقاله‌ی «تحلیل شخصیت‌های اصلی رمان کاندید اثر ولتر بر مبنای نظریه‌ی آبراهام مزلو» (جستارنامه‌ی ادبیات تطبیقی، شماره ۶: ۱۳۹۸)، شخصیت‌های اصلی داستان را بر مبنای هرم نیازهای مزلو، مورد بررسی و تحلیل قرار داده‌اند. قهرمانان این رمان، اغلب افرادی درون‌گرا، منزوی، روان رنجور و شکست خورده‌اند که در جهت رسیدن به خودشکوفایی و کمال گام برمی‌دارند.

پیمان صالحی و کلثوم باقری در مقاله‌ی «تحلیل شخصیت اصلی رمان آیام معه براساس نظریه‌ی خودشکوفایی آبراهام مزلو» (ادب عربی، شماره ۴: ۱۴۰۰) به بررسی شخصیت اصلی رمان آیام معه اثر کولیت خوری براساس نظریه‌ی مزلو پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان از آن دارد که این رمان، با شاخصه‌های مطرح شده از سوی مزلو برای خودشکوفایی همخوانی دارد.

درباره‌ی رمان مذکور چند پژوهش به رشته‌ی تحریر درآمده است:

«البنیة السردیة فی رواية «اختفاء السید لا احد»» (۲۰۲۰-۲۰۱۹)، عنوان پایان‌نامه‌ی حیاة بوعلریوة و نجاة بوعلریوة است که در آن ساختار روایی رمان از جمله زمان، مکان و شخصیت‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

«الخطاب الاقناعی فی رواية «اختفاء السید لا احد» مقاربة تداولیة» (۲۰۲۱-۲۰۲۰)، عنوان پایان‌نامه‌ی دیگری از حنان طریاق و منی أمجوج است که به بررسی گفتمان اقناعی بر اساس مکانیسم‌های بلاغی چون تشبیه، استعاره و کنایه و همچنین کنش‌های گفتاری پرداخته است.

قوجیل نورالهدی و بشری علوانی در پایان‌نامه‌ی «جمالیات المكان و الزمن فی رواية «اختفاء السید لا احد»» (۲۰۲۱-۲۰۲۰) به بررسی زیبایی‌شناختی حاصل از تعدد عنصر مکان و زمان در این رمان پرداخته‌اند.

آسیا بوعزیز و هدایه مرزق، در مقاله‌ی خود با عنوان «سیمبائیة المناص الداخلی فی رواية "إختفاء السید لا أحد"» (دراسات معاصرة، العدد ۱: ۲۰۲۲)، بر طبق رویکرد نشانه‌شناختی، به بررسی مقاصد نویسنده، معناشناسی بسترها و ارتباط آن با متن پرداخته‌اند.

این مقاله به بررسی روان‌شناختی محتوای رمان براساس نظریه‌ی نیازهای مزلو پرداخته است که تاکنون در این مبحث و همچنین در مورد این داستان به زبان فارسی هیچ‌گونه تحقیقی صورت نگرفته است. با توجه به اینکه رمان مذکور جایزه‌ی ادبی نجیب محفوظ را دریافت کرده است، انجام چنین پژوهشی می‌تواند در نوع خود، جدید باشد.

آبراهام مزلو

آبراهام مزلو، روانشناس آمریکایی «در بروکلین^۱ نیویورک، از یک زوج مهاجر روسی و فقیر به دنیا آمد. او به کالج شهر نیویورک، دانشگاه کرنل^۲ و سپس دانشگاه ویسکانسین^۳ رفت و مدرک لیسانس خود را اخذ کرد و در همان‌جا ماند تا اینکه در رشته‌ی روان‌شناسی فارغ‌التحصیل شد. مزلو کار حرفه‌ای خود را همراه با یک جریان علمی آغاز کرد و زیر نظر ای.ال. ثرندایک^۴ و هنری هارلو^۵ تجارب باارزشی به دست آورد و کتاب درسی معتبری در مورد روان‌شناسی مرضی^۶ نوشت. کارهای او حین پیدایش، به‌طور فزاینده‌ای جامع و فراگیر می‌شد. او قصد داشت که روان‌شناسی، دامنه‌ای بسیار فراتر از یک علم منطقی پیدا کرده و شیوه‌های گوناگون دانایی و خرد که به وسیله‌ی فیلسوفان شرقی مطرح شده است را دربرگیرد» (کرین، ۱۳۹۶: ۴۷۳ و ۴۷۴). مزلو، از رهبران روان‌شناسی انسان‌گرا و به‌نوعی پدر روان‌شناسی انسان‌گرایانه است که نیازهای انسان را به شیوه‌ای جالب طبقه‌بندی کرده است.

نظریه‌ی مزلو

اولین گام مزلو در روان‌شناسی انسان‌گرا، مطرح کردن نظریه‌ی جدیدی از انگیزش بود. بر اساس این نظریه، پنج نوع نیاز وجود دارد که رفتار انسان را برانگیخته و هدایت می‌کنند: نیازهای جسمی (فیزیولوژیک)، نیاز به امنیت، نیازهای تعلق‌پذیری و محبت، نیاز به احترام و در بالاترین سطح، نیاز به خود شکوفایی.

نظریه‌ی مزلو در مورد نیازهای اساسی انسان است و او این نیازها را مرتبط با غریزه^{۱۲} می‌داند. با این وجود این نیازها می‌توانند تحت تأثیر یادگیری، انتظارات اجتماعی و ترس از عدم تأیید قرار بگیرند. هنگام تولد این نیازها در انسان وجود دارد، اما رفتارهایی که برای پاسخ‌دادن به آن‌ها از

انسان سر می‌زند، آموخته‌شده هستند و به همین خاطر از فردی به فرد دیگر متفاوت است. برای اینکه نیازهای سطح بالا تأثیرگذار شوند، باید نیازهای طبقه‌ی پایین تا اندازه‌ای مرتفع شده باشند. برای مثال افراد گرسنه تمایلی به ارضاکردن نیاز به احترام ندارند؛ آن‌ها دغدغه‌ی ارضا کردن نیاز فیزیولوژیکی به غذا را دارند و باید نیازهای اولیه پاسخ داده شود تا فرد انگیزه برای برطرف کردن نیازهای سطح بالاتر را به دست آورد. بنابراین همه‌ی نیازها به صورت همزمان انسان را برانگیخته نمی‌کنند. به طور کلی، فقط یک نیاز بر شخصیت انسان غالب خواهد بود. کسی که در شغل خود موفق است و طعم گرسنگی را نچشیده، چرا باید به آن فکر کند، در عوض او به وسیله‌ی نیاز به احترام یا خودشکوفایی برانگیخته می‌شود. با این حال مزلو معتقد بود که ترتیب نیازها می‌تواند تغییر کند. اگر برخی از افراد شغل خود را از دست دهند، امکان دارد نیازهای ایمنی و فیزیولوژیکی در اولویت قرار گیرند. «مزلو برای فهم و شناخت بالاترین استعدادهای بالقوه‌ای که انسان‌ها می‌توانند در خود پرورش دهند، نمونه‌ی کوچکی از اشخاصی که از نظر روانی افراد برجسته‌ای بودند را مورد مطالعه قرار داد تا تفاوت آنان را با کسانی که از نظر سلامت روانی متوسط یا بهنجار بودند، تعیین کند» (شولتز و شولتز، ۱۳۷۷: ۳۴۳) «در نتیجه او به چهار ملاک در این افراد برجسته که به خودشکوفایی رسیده‌اند، پی برد: ۱) آن‌ها آسیب روانی نداشتند؛ ۲) افراد خودشکופا سلسله مراتب نیازها را طی کرده بودند؛ ۳) از ارزش‌های B (ارزش‌های هستی که در ادامه توضیح آن ذکر خواهد شد) برخوردار بودند؛ ۴) استفاده و بهره‌برداری کامل آن‌ها از استعدادها، قابلیت‌ها، توانایی‌ها، و غیره» (فیتز^۱ و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۸۵). او پس از این مطالعه، اطلاعاتی در مورد افراد خودشکופا، ویژگی آن‌ها و رفتارهایی که منجر به خودشکوفایی می‌شود، به دست آورد که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره شده است.

«مزلو در بین کارهای مهم خویش، بیشترین علاقه را به عالی‌ترین نیاز، یعنی نیاز به خودشکوفایی داشت. خودشکوفایی، مفهومی بود که او آن را از گلدشتاین^{۱۴} قرض گرفته بود که به شکوفایی نیروها، ظرفیت‌ها و استعدادهای بالقوه اشاره دارد» (کرین، ۱۳۹۶: ۴۷۴). منظور از شکوفایی نیروها، تحقق یافتن حداکثر توانایی و استعدادهای پنهان انسان است؛ همان‌طور که مزلو بیان می‌کند: آنچه انسان می‌تواند باشد، باید بشود.

سلسله مراتب نیازهای مزلو (شولتز و شولتز، ۱۳۷۷: ۳۴۲)

خلاصه‌ی رمان

عنوان، نخستین چیزی است که در بررسی و فهم یک رمان جلوه‌گری می‌کند که خود، یکی از مهمترین بخش‌های آغاز داستان به عنوان اولین رکن پیرنگ است. تا حدودی از طریق بخش‌های آغازین داستان و به‌ویژه عنوان آن می‌توان نگاهی اجمالی به درون‌مایه‌ی داستان داشت. بخش دوم عنوان این رمان "السید لا أحد" در نگاه اول از محرومیت، احساس پوچی و فقدان هویت حکایت دارد و در مجموع بیان نوعی سرگستگی و «پیش‌فرضی از وقایع، جزئیات و توصیف بحران‌هایی است که انسان معاصر تجربه می‌کند» (بوعزیز و مرزق، ۲۰۲۲: ۳۹۵).

رمان در دو بخش به نگارش درآمده و هر بخش شامل چند فصل است. بخش اول سرگذشت "السید لا احد" است. آقای هیچ‌کس در کودکی یتیم می‌شود و بعد از فوت پدر و مادرش، شوهر عمه و بعد از فوت او، خاله‌اش سرپرستی او و برادرش را به عهده می‌گیرند. در نوجوانی توسط گروهی تروریستی ربوده می‌شود، اما به طور معجزه‌آسایی از دست آن‌ها که قصد کشتن او را دارند، نجات می‌یابد. آقای هیچ‌کس با حمایت خاله‌اش موفق به اخذ مدرک لیسانس می‌شود، اما بعد از مرگ او منطقه‌ی سرج الغول را ترک می‌کند. مدتی در بیمارستان بیماری‌های روانی بستری می‌شود و درست در روزی که پزشک نامه‌ی ترخیصش را امضا می‌کند، به کمک پرستاری که به او وعده‌ی دروغین ازدواج داده بود، از آنجا فرار می‌کند. بعد از فرار از بیمارستان، برای امرار معاش به مدت سه سال مشغول جمع‌آوری زباله می‌شود، از ته مانده‌ی غذاها تغذیه می‌کند و پس از آن به کار باربری مشغول می‌شود. با توجه به اتفاقاتی که در محل کارش رخ می‌دهد، از آنجا هم

فرار می‌کند؛ در حالی‌که نه سرپناهی برای خواب دارد و نه غذایی برای خوردن، سوار اتوبوسی می‌شود که نمی‌داند مقصدش کجاست و به محله‌ای فراموش شده در شهر الرویة می‌رسد. در کنار ایستگاه اتوبوس با فردی مست به نام «مراد» آشنا می‌شود. او السید لا احد را با خود به خانه‌اش می‌برد و بعد از اینکه اطمینان حاصل می‌کند که اسم آقای هیچکس در لیست افراد تحت تعقیب پلیس نیست، به او پیشنهاد می‌دهد که از پدر پیر و آلزایمری‌اش که از مبارزان قدیمی الجزایر بود، مراقبت کند و در عوض به او سرپناهی برای سکونت بدهد تا «مراد» بتواند به آلمان مهاجرت کند. در مدت سکونت السید لا احد در الرویة حوادثی برایش رخ می‌دهد که احساس خرد شدن نموده و پرسش هویت را در ذهن او زنده می‌کند. او ناگهان بعد از فوت پیرمرد ناپدید می‌شود.

بخش دوم رمان، داستان جستجوی کارآگاهی به نام «رفیق ناصری»، برای پیدا کردن السید لا احد است. مرگ پیرمرد و سپس ناپدید شدن آقای هیچکس نقطه‌ی عطفی در روایت رمان است و در اینجا داستان تاحدودی یک روش پلیسی را در پیش می‌گیرد. رفیق ناصری مأمور رسیدگی به پرونده‌ی مرگ پیرمرد می‌شود. او در خانه‌ی پیرمرد هیچ اثر انگشتی پیدا نمی‌کند و سخنان همسایگان و شهادت آن‌ها در مورد او متفاوت و گاهی متناقض است. بعد از مدتی متوجه می‌شود هویت متهم مشخص نبوده و قابل شناسایی نیست و پرونده مختومه می‌شود؛ اما پس از مختومه شدن پرونده، موضوع برای کارآگاه بُعدی شخصی پیدا می‌کند و دغدغه‌ی اصلی وی، پیدا کردن مردی می‌شود که در آخرین ماه‌های عمر پیرمرد، در کنارش بوده است. این دغدغه‌ی کارآگاه، احتمالاً بدان خاطر است که وی شباهتی بین خود و السید لا احد احساس می‌کند. او به خاطر اتفاقاتی که در زندگی‌اش رخ داده مثل: طلاق، بچه‌دار شدن و غیره، دچار نوعی احساس ناکامی، تحقیر و شکست شده و از این رو خودش را سرگرم کارکرده بود تا تنهایی‌اش را فراموش کرده و شکاف درونش را پر کند. نهایتاً بدین نتیجه می‌رسد که ناپدید شدن بهتر است تا وجودی جعلی و دروغین داشتن. داستان با ناپدید شدن کارآگاه و سرانجام مبهم السید لا احد به پایان می‌رسد. در پایان داستان، نشانه‌هایی از بازگشت دوباره‌ی السید لا احد به چشم می‌خورد.

تحلیل شخصیت اصلی رمان

بدیهی است که انسان در زندگی خود، نیازهای متعددی دارد که ارضای آنها، برای حیات فرد ضروری است؛ به همین دلیل انسان‌ها سعی می‌کنند که این نیازها را برآورده کنند. در این بخش به بررسی شخصیت اصلی رمان مذکور براساس نظریه‌ی مزلو پرداخته می‌شود:

نیازهای فیزیولوژیکی^{۱۵} (جسمانی)

نیازهای زیستی و فیزیولوژیکی برای تداوم حیات فرد لازم است و تلاش برای برطرف کردن این نیازها، بیشترین تأثیر را بر رفتار فرد دارد. این دسته از نیازها که «در مرحله‌ی اول هرم سلسله مراتب نیازهای مزلو قرار دارد، شامل حیاتی‌ترین نیازهای موجودات زنده چون نیاز به غذا، آب، اکسیژن، حفظ دمای بدن، خواب، نیازهای جنسی و غیره است» (مزلو، ۱۳۶۷: ۷۱). از این رو «این نیازها بر نیازهای دیگر غلبه دارد و ارضای آن‌ها به مراتب ضروری‌تر از نیازهای سطوح بالاتر است، همین که این نیازها تأمین شوند، شخص، مستعد صعود به مراحل بالاتر می‌شود» (همان: ۷۲)

با بررسی محتوای رمان مذکور می‌توان دریافت که طیب‌اوی به شیوه‌ای هنرمندانه نیازهای "السید لا احد" را بر زبان او جاری می‌سازد و این کار نویسنده باعث می‌شود خواننده در هر مرحله نیازهای او را به خوبی درک کند.

زندگی "السید لا احد" بیانگر این مطلب است که وی در چند دوره از زندگی‌اش به شدت درگیر برطرف ساختن نیازهای زیستی‌اش بوده؛ زمانی که او از بیمارستان روانی فرار کرد، غذایی برای خوردن و سرپناهی برای خواب نداشت. او بعد از محرومیت طولانی مدت از نیاز فیزیولوژیک حاضر می‌شود نیاز احترام و عزت نفس خود را زیر پا بگذارد و برای برطرف کردن ابتدایی‌ترین نیازش که دغدغه‌ی او بود، به مدت سه سال زباله جمع‌آوری کرده و از همان زباله‌ها غذای خود را تأمین کند. دو نمونه‌ی زیر حاکی از این موضوع است:

«إِشْتَغَلْتُ زَبَالًا لِثَلَاثِ سَنَوَاتٍ»^{۱۸} (طیب‌اوی، ۲۰۱۹: ۳۶)

«حملت القمامة فوق الحمير في أزقة القصبة الضيقة، و أكلت بقايا طعام كنت أجده في المزابل، تقيأت أول مرة ثم تعودت عليه، نسيت كرامتي للأبد، لا معنى للكرامة وأنت جائع. غريزة البقاء أقوى»^{۱۹} (همان: ۳۶).

او بعد از ترک محله‌ای که زباله جمع می‌کرد، به محله‌ی جدیدی به نام "سمار" رفت و به کار باربری مشغول شد. رئیس آن‌ها انبار بزرگی را به خوابیدن باربران اختصاص داده بود؛ اما تهیه‌ی غذا با خودشان بود. در این بخش از زندگی او مشکل سرپناه تا حدودی برطرف شد که در قسمتی از نمونه‌ی زیر می‌توان شاهد خوشحالی او از داشتن مکانی برای خوابیدن، بود:

«ودعت غرفتي المهترنة، و وجدت نفسي مرتاحا في عملي الجديد، رغم مشقته، و سعيدا بضمان مكان أبيت دون أن أخشى من انهيار السقف على رأسي إذا سقط المطر. كان المستودع

الذي يضمّني في الليل برفقة آخرين قصرا حقيقيا قياسا بغرفتي السابقة، لكنني فقدت حُرّيتي، و فقدت معها متعة النوم وحيدا و عاريا»^{۲۰} (همان: ۳۸)

پس از مدتی، "السید لا احد" به خاطر مشکلاتی از محله سَمّار که باربری می‌کرد، متواری و دوباره آواره و بی سرپناه شد؛ او در این مدت، شب‌ها را در ایستگاه اتوبوس می‌گذراند. در نمونه‌ی ذکر شده به خوبی نیازهای جسمانی او آشکار است:

«قَضَيْتُ أياما صعبة، متخفيا و جائعا، نمْتُ في محطة الحافلات بالخروبة لعدة ليال، استفزني عامل نظافة و أفلت بصعوبة من الحراس»^{۲۱} (همان: ۲۶)

اما در نهایت، "السید لا احد" از ایستگاه اتوبوس فرار کرد، سوار اتوبوسی شد و گرسنه و متعفن به محله‌ای در "الروبية" رسید.

«في ليلة مُقَمَّرة وصلتُ لحي يحاذي محطة القطار بروبية. لأعرف كيف وجدتُ نفسي هنا في هذا الحي بالذات، جانعا و رائحتي نتنة... مر مراد بقربي، تبادلنا حوارا طويلا لأذكر منه شيئا، كان شبه سكران فيما لم يدخل الزاد في بطني ليوم و ليلة»^{۲۲} (همان)

مرحله‌ی دیگر از بازگشت نیازهای زیستی به زندگی "السید لا احد" زمانی بود که از پیرمرد مراقبت می‌کرد و پول‌هایی که مراد به آن‌ها داده بود، تمام شد. در قسمتی از رمان او به این نکته اشاره دارد که با وجود داشتن دو آپارتمان، اما گرسنه است و دغدغه‌اش برطرف کردن آن است:

«لدى شقتان أبيت جائعا في أيهما شئت»^{۲۳} (همان: ۲۵)

در این نمونه مجدداً به گرسنگی‌اش اشاره دارد:

«أنا جرو جائع، و يكفى أن يظهر لي قطعة خبز حتى أتبعه»^{۲۴} (همان: ۳۲)

حتی در بخش دیگری از رمان به این نکته اشاره دارد که در گذشته به مدت دو ماه از غذا و آذوقه برخوردار نبود:

«كنتُ قد بقيت بلا مؤونة لشهرين كاملين، مدة قياسية، وقدم لي النجدة في الوقت المناسب»^{۲۵} (همان: ۳۹)

وضعیت "السید لا احد" بعد از آمدن به شهر "الروبية" و دیدن مراد، تغییر کرد و از رفاه نسبتاً خوبی برخوردار شد؛ مراد پرستاری از پدر پیرش را به او سپرد و جدا از آپارتمان پدرش به او نیز یک آپارتمان داد. در این بخش "السید لا احد" سرپناهی خوب برای خوابیدن داشت، از غذاهای

خوبی تغذیه می‌کرد؛ نیازهای جسمانی او تا حد زیادی برطرف شد و دیگر خبری از این‌گونه دغدغه‌ها نبود.

نیازهای ایمنی^{۲۶}

نیازهای ایمنی پس از برطرف شدن نیازهای جسمانی نمایان می‌گردد. «این نیازها عبارتند از: امنیت، ثبات، حمایت، نظم و رهایی از ترس و اضطراب» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۱۶) در رمان، "السید لا احد" با توجه به مخاطرات طول دوره‌ی زندگی‌اش، به ویژه مراحل اولیه، از ثبات روانی برخوردار نیست و ترس و اضطراب همچنان بر وجود او سایه افکنده است. برای مثال گاهی چنان از پیرمردی که مراقبت می‌کند، عصبانی می‌شود، که دوست دارد او را به قتل برساند یا اینکه هرچه زودتر بمیرد و از دست او خلاص شود؛ گاهی هم دلش به حال پیرمرد می‌سوزد، به او ترحم می‌کند و او را مثل پدرش می‌داند. گاه او انسان، گاه شیطان و یا فرزند صالح، گاه کارگر و فقیر، گاه شراب‌خوار، گاه فاسق و گاه عابد به نظر می‌رسد. دو نمونه‌ی زیر نشان‌دهنده‌ی عدم ثبات اوست:

«أملك سكينا في مطبخي، لم أكن في يوم من الأيام عدوانياً، لكنني أفكر جدياً في الاستعانة به خارج استخداماته المعتادة، إن استمر هذا الشيخ المقرف في ثرثته. سأقطع لسانه، وعضواً آخر إذا لزم الأمر. علبة سجائر فارغة، و الجوكيت و مثير للعدوانية، و هو يعطيني فوق ذلك أسباباً و جبهة للفتك به»^{۲۷} (طباوي، ۲۰۱۹: ۷)

«هممت أكثر من مرة من قبل أن أرحل و أتركه، لكن تلك الأنياب كانت تتولى ردعي، و تنهشني من الداخل عميقاً جداً»^{۲۸} (همان: ۵۵)

می‌توان بخشی از این بی‌ثباتی و ترس و اضطراب را مرتبط با دوره‌ی نوجوانی او دانست؛ زمانی که توسط یک گروه تروریستی ربوده می‌شود و بنابراین در اثر این عمل، ترس و اضطراب شدیدی به او وارد شده و ماه‌ها کابوس می‌بیند.

«اختطف من على ناصية الشارع الوحيد في قريتنا، هناك في سرج الغول شمالي سطيف، مع مُراهقين آخرين. كانت فجيعة لأهلي، وكان الزمن سيتولى مُعالجتها كما يفعل دائماً، لكنني كنت أقرب ما أكون للخلاص من أي لحظة في حياتي»^{۲۹} (همان: ۱۲)

«استرجعت نکتتي في شكل كوابيس مفزعة طيلة أشهر، و استطعتُ أن أنسى و إلا لكنت انتحرت»^{۳۰} (همان: ۲۸)

"السید لا احد" زمانی که در محله‌ی سَمّار باربری می‌کرد، از طرف کارفرمایش مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرد اما روزی او با چاقو ضربه‌ای به شانه‌ی سرکارگش زد و فرار کرد، به محله‌ی "الرویه" رسید و در آنجا با "مراد" آشنا شد، مراد برای "السید لا احد" شرط گذاشت که اگر او در لیست تحت تعقیب پلیس نباشد، به او سرپناه می‌دهد. بعد از اینکه مراد متوجه شد که "السید لا احد" تحت تعقیب نیست، نگهداری پدرش را به او سپرد و مهاجرت کرد؛ در این مرحله بود که او به آرامش و امنیت دست یافت.

"السید لا احد" پس از دست‌یابی به نیازهای فیزیولوژیکی در جستجوی امنیت و آسایشی برمی‌آید و تقریباً در دوره‌ی مراقبت از پیرمرد، از امنیتی نسبی برخوردار می‌شود؛ به طوری‌که می‌توان گفت این مرحله از هرم نیازها نیز تا حدودی در وی برطرف شده است.

نیازهای محبت و تعلق پذیری^{۳۱}

پس از اینکه نیازهای سطح اول و دوم به‌صورت نسبتاً معقول و البته متناسب با شخصیت افراد برطرف شد، نیاز عشق و تعلق و محبت به میان می‌آید. «اکنون شخص برخلاف گذشته به شدت غیاب دوستان، معشوق، همسر و یا فرزندان را احساس خواهد کرد. او تشنه‌ی روابط عاطفی با مردم و به طور کلی داشتن جایگاهی در گروه یا خانواده‌اش خواهد بود» (مزلو، ۱۳۶۹: ۸۰).

«افرادی که نیازهای محبت و تعلق پذیری آن‌ها از سال‌های اولیه به قدر کافی ارضا شده‌اند، وقتی محبت از آن‌ها دریغ می‌شود، هراسی ندارند. این افراد اطمینان دارند که توسط کسانی که برای آن‌ها اهمیت دارند، پذیرفته می‌شوند. بنابراین، وقتی دیگران آن‌ها را طرد می‌کنند، احساس خرد شدن نمی‌کنند. گروه دیگری از افراد، کسانی هستند که هرگز طعم محبت و تعلق‌پذیری را نچشیده و بنابراین، قادر به محبت کردن نیستند. مزلو معتقد بود که این افراد سرانجام یاد خواهند گرفت که برای عشق و محبت ارزشی قائل نشوند و فقدان آن را، امری بدیهی بدانند. طبقه‌ی سوم، شامل افرادی می‌شود که طعم محبت و تعلق‌پذیری را به مقدار کمی چشیده‌اند. این افراد در مقایسه با کسانی که مقدار مناسبی محبت دیده یا اصلاً ندیده‌اند، نیاز نیرومندتری برای محبت و پذیرش دارند» (فیست و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۷۵).

خانواده، اولین جایی است که هر فرد به آن احساس تعلق می‌کند؛ "السید لا احد" خیلی زود پدر و مادرش را از دست داد و عمه و خاله‌اش از او نگهداری می‌کردند؛ همین مسئله باعث شد که او احساس بی‌تعلقی و اضافی بودن داشته‌باشد: «أنا نفسي أرى أنني زائد أينما ذهبت»^{۳۲} (طیب‌ای، ۲۰۱۹: ۱۳).

البته "السید لا احد" بعد از فوت پدر و مادر مورد توجه و محبت فراوان شوهر عمه و خاله‌اش قرار گرفت و در آن برهه از زندگی‌اش، طعم محبت اطرافیانش را چشید و مورد حمایت آنها واقع شد. شوهر عمه‌ی او به خاطر نداشتن پسر، "السید لا أحد" را مثل پسر نداشته‌ی خود دوست داشت و خاله‌اش با او رفتار متفاوت‌تری نسبت به فرزندان خودش داشت:

«زوجة عمي لا تنجب الذكور و وجدت في فرصتها، أحاطتني بدلال استثنائي، و لم أخيب ظنّها، إذ أدت الدور بما يناسب امتيازات الطفل الوحيد»^{۳۳} (همان: ۱۳)

«حصلت على البكالوريا و دخلت الجامعة بفضلها... استعصت بها عن أمي، كانت امرأة صارمة مع أبنائها و مع ذلك بقيت تعاملني بشكل مختلف»^{۳۴} (همان)

در بخشی دیگر از رمان، زمانی که پیرمرد می‌میرد، "السید لا احد" قصد فرار از آن محله را می‌کند؛ اما نمی‌داند به کجا برود و در این جاست که دلتنگی خود برای برادرش را ابراز می‌کند. اکنون که دو نیاز قبل تا حدودی برطرف شده، "السید لا احد" برخلاف گذشته غیاب برادرش را احساس می‌کند: «وقد اشتقت لأخي عمار»^{۳۵} (همان: ۵۷)

او در مدت مراقبت از پیرمرد، برخی شب‌ها به بالکن می‌رفت تا سیگار بکشد. در بالکن ساختمان روبرو دختری را می‌بیند، به او دل‌بسته و عاشقش می‌شود. این مسأله درست زمانی اتفاق می‌افتد که نیاز فیزیولوژیک و ایمنی او تا حدودی ارضا شده، نیروی انگیزشی خود را از دست داده‌اند و نیاز به عشق جای دو نیاز قبل را می‌گیرد:

«لا أدري ما الذي يشدني إليها. لست جائعاً لدرجة تجعلني أكسر صيامي الطوعي الطويل عن النساء بأي حيلة تدعو كل من يقترب منها»^{۳۶} (همان: ۱۰) در این بخش او اظهار می‌کند که حسی او را به سمت آن دختر می‌کشد.

نیاز زیستی و ایمنی و عشق و محبت و حتی نیاز به احترام در "السید لا احد" بعد از فوت پدر و مادرش که تحت حمایت اطرافیانش بود، نسبتاً خوب برطرف شد؛ اما بعد از ترک روستا با

مشکلاتی مواجه گشت که مجبور به برطرف کردن دوباره‌ی همان نیازها شد؛ اما نیاز تعلق و عشق او به طور کامل ارضا نشد.

نیازهای احترام^{۳۷}

هرگاه نیاز محبت و تعلق‌پذیری مرتفع گردد، پس از آن نیاز احترام نمایان می‌شود. «مزلو دو نوع نیاز [وجهه و عزت نفس را به‌عنوان نیاز] احترام مشخص کرد؛ وجهه عبارت است از ادراک مقام، تأیید، یا شهرتی که فرد در نظر دیگران کسب می‌کند؛ در حالی که عزت نفس احساسی است که فرد از ارزش و شایستگی خودش دارد» (فیست و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۷۷). وی «میان دو نوع نیاز به احترام فرق گذاشته و این دو عبارتند از: احترامی که دیگران می‌گذارند و احترامی که خود انسان به خود می‌گذارد. احترامی که دیگران می‌گذارند، مقدم است؛ زیرا ظاهراً دشوار بتوان درباره‌ی خود به نیکی اندیشید؛ مگر آنکه [از این موضوع] اطمینان حاصل شود که دیگران درباره‌ی فرد نیک می‌اندیشند. احترامی که منشأ خارجی داشته باشد، می‌تواند بر پایه‌ی اشتها، تحسین، وجهه یا موقعیت اجتماعی و تمام ویژگی‌هایی باشد که به طرز تفکر و واکنش دیگران در قبال افراد ارتباط دارد» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۱۸).

مرتفع شدن نیاز به عزت نفس، احساس توانمندی و ارزشمندی را در انسان ایجاد می‌کند؛ اما ارضانشدن آن باعث احساس حقارت و یأس در فرد می‌شود. "السَّيِّدُ لَا أَحَدَ" احساس عزت نفس ندارد، دائماً خود را تحقیر می‌کند و خود را سگ می‌نامد؛ به این دلیل خود را سگ می‌نامد که نگهبان و مراقب پیرمرد است:

«أَنَا جَرَوْ جَانِع»^{۳۸} (طیباوی، ۲۰۱۹: ۳۲)؛ «أَنَا شَاكِرٌ لَصَدِيقِي عَلِيٍّ نَحْوَمَا، وَظَفَنِي كَكَلْبٍ حِرَاسَةً دُونَ أَنْ يَشْعُرَنِي»^{۳۹} (همان: ۱۶)؛ «أَنَا الْكَلْبُ الْبَدِيلُ يَتَوَجَّبُ عَلَيَّ أَدَاءُ الدَّوْرِ حَتَّى الْنَهَايَةِ»^{۴۰} (همان: ۲۰).

او خود را به این دلیل تحقیر می‌کند که دیگران از او سوء استفاده می‌کردند، برای رسیدن به هدف‌هایشان به او نزدیک می‌شدند؛ در حالی که او در زندگی نقش‌هایی را بازی می‌کرد که نقش خود او نبود و تمام این کارها را از سر مجبوری و برای ارضای نیازهایش انجام می‌داد؛ از همین روست که احساس می‌کند اصلاً دیگران به او توجهی ندارند و اگر ناپدید شود، کسی به دنبالش نمی‌گردد:

«من یهتم لحشرة مثلي و مُستعد لدفع دينار واحد في سبيل أن يعرف في أي حفرة براز تختفي؟»^{۴۱} (همان: ۲۱)

همانطور که قبلاً اشاره شد، او زمانی که تحت حمایت نزدیکانش قرار داشت، مورد احترام دیگران بود؛ اما بعد از فرار از بیمارستان، ترک روستا و آمدن به محله‌ی «الرويبة» این احترام را از دست داد.

«السید لا أحد» [همچون] فردی گذرا در زندگی دیگران باقی ماند که ابزاری برای نقشه‌هایشان بود» (سیدی، ۲۰۲۱: alriwaya.net) و به همین دلیل او احساس حقارت و آسیب پذیری می‌کرد.

نیاز خودشکوفایی^{۴۲}

پس از تحقق نسبی تمام نیازهای سطوح قبل، انسان «به‌سوی عالی‌ترین نیاز، یعنی نیاز به تحقق خود روی می‌آورد. تحقق خود را می‌توان کمال عالی و کاربرد تمام توانایی‌ها و محقق ساختن تمامی خصایص و قابلیت‌های خود دانست» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۱۹).

این نیاز موجب می‌شود تا انسان به بهترین آنچه شایستگی‌اش را دارد، دست پیدا کند. با وجود ارضای نیازهای دیگر، اگر فرد خود را شکوفا نکند، دچار احساس ناخشنودی خواهد شد. «بر اساس نظریه‌ی مزلو، اشخاص خودشکوفا، از نظر انگیزش اساسی خود با افراد دیگر فرق دارند. مزلو تبیین انگیزشی جداگانه‌ای را برای اشخاص خودشکوفا معرفی کرد و آن را فراانگیزش نامید» (شولتز و شولتز، ۱۳۷۷: ۳۴۸).

داستان «السید لا أحد»، حکایت تمام شخصیت‌های داستان است. میان او که انتخاب می‌کند از مردم و جامعه کناره بگیرد و دیگر شخصیت‌های داستان با وجود اینکه اجتماعی هستند، شباهت وجود دارد؛ آن‌ها در احساس پوچی و از دست دادن معنا و درد زندگی اشتراک دارند.

«السید لا أحد» در زندگی با مشکلات فراوانی روبرو شد: یتیم‌شدن، چند سرپرستی، ربوده‌شدن، ترک روستا و خانواده، جمع‌آوری زباله، باربری، بی‌سرنوشتی، جنون، گرسنگی و گدایی، نگهداری از پیرمردی آلزایمری، جایگزین افراد مختلف شدن. در واقع او در زندگی دیگران ابزاری برای اعمال نقشه‌هایشان بود و تمام این‌ها باعث می‌شد او احساس تحقیرشدن و آسیب‌پذیری، احساس محرومیت، خیانت، از دست دادن و پوچی کند؛ اما او حاضر نشد با اطاعت از سرنوشت، سازش کند، سرگردانی را به عنوان راهی که او را از تسلیم و ذلت و درد نجات

می‌دهد پذیرفت و آزادی، عزت و سعادت را به‌دست آورد» (سیدی، ۲۰۲۱: alriwaya.net) و با انتخابی شجاعانه و متفاوت از سایر شخصیت‌های داستان به خود شکوفایی رسید.

نقش فرا انگیزش^{۴۳} در خودشکوفایی

مزلو براین باور است که «خواستارانِ تحقق خود»^{۴۴} که از تکاپو یا میل و آرزوی چیزی برای جبران کمبود فرا می‌گذرند؛ تمام کمبودهایشان برطرف شده است. این افراد دیگر از ارضای نیازهای پایین‌تر گذشته و به کمال انسانی خود رسیده‌اند؛ به این معنا که بی‌انگیزه هستند. مزلو این فرا نیازها^{۴۵} را ارزش‌های هستی^{۴۶} (ارزش‌های B) می‌خواند که خود هدف هستند و نه وسیله‌ای برای رسیدن به هدف‌هایی دیگر. ناکامی‌فرانیازها، فرا آسیبی^{۴۷} را به وجود می‌آورد. نوع بیماری ناشی از ناکامی نیازهای کمال، به وضوح بیماری‌های ناشی از ناکامی نیازهای پایین‌تر تجربه نمی‌شوند. این بدان معنا نیست که فرا آسیب‌ها به شدت بیماری‌های عادی احساس نمی‌شوند، بلکه منشأ یا علت اختلال برای فرد از وضوح کمتری برخوردار است» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۲۴ و ۱۲۵).

«مزلو فهرستی از فرانیازها را معرفی کرد که حالت‌های رشدی هستند که افراد خودشکوفای در

جهت آن‌ها تحول می‌یابند» (شولتز و شولتز، ۱۳۷۷: ۳۴۹)؛ این فهرست به شرح ذیل است:

فرانیازها	فرا آسیب‌ها
حقیقت	بدگمانی، بدبینی، شک‌گرایی
خوبی	نفرت، انزجار، فقط اتکا بر خود و برای خود
زیبایی	زشتی، بی‌قراری و نارضایتی، بی‌ذوقی، ناامیدی
دوگانگی – تعالی	تفکر سیاه / سفید، تفکر یا این یا آن، دیدگاه ساده انگار درباره زندگی
زنده بودن، پیش رفتن	مرده‌بودن، آدم‌وارگی، خود را کاملاً تعیین شده احساس کردن، نبود هیجان و شوق در زندگی، خلأ تجربی
یگانگی	فقدان احساس خود و فردیت، خود را قابل مبادله یا گمنام احساس کردن
کمال	ناامیدی، نداشتن چیزی برای تلاش
الزام	آشفته‌گی و هرج و مرج، پیش‌بینی ناپذیری
تکمیل، قاطعیت	ناقصی، ناامیدی، توقف تلاش و کنار آمدن
عدالت	خشم، بدبینی، بی‌اعتمادی، بی‌قانونی، خودخواهی کامل

فرانیاها	فرا آسیب‌ها
سادگی	پیچیدگی زیاد، سردرگمی، گیجی، فاقد تشخیص موقعیت
معناداری	بی معنایی، یأس، بی احساس بودن زندگی

فرانیاها و فرا آسیب‌های مزلو (شولتز و شولتز، ۱۳۷۷: ۳۵)

"السید لا احد" در این مرحله با انگیزشی که مردم عادی با آن برانگیخته می‌شدند، برانگیخته نشد. او تحت تأثیر فراانگیزش قرار می‌گیرد و برای هدفی والا ناپدید می‌شود. در واقع هدف او تغییر جامعه بود و به صورت سلسله مراتبی نیازها را برطرف نمی‌کند. "السید لا احد" بعد از برطرف کردن نیاز فیزیولوژیکی و تا حدودی ایمنی به دنبال رفع نیازهای دیگر نرفت و شجاعانه زندگی که برای او نبود را رها کرد. می‌توان گفت که هدف او تغییر جامعه‌ی درگیر با بحران و فساد بود؛ او با غیاب ناگهانی مورد توجه همه قرار گرفت، پرده از صحنه‌ی زندگی دیگر شخصیت‌ها برداشته شد و عیوب جامعه‌ی غرق در باطل و ریا آشکار شد؛ این کار او منجر به خودشکوفایی استثنائی او شد.

ویژگی‌های افراد خودشکופا

در این بخش ویژگی‌های افراد خودشکופا از دیدگاه مزلو بیان می‌شود. «مزلو معتقد بود که تمام انسان‌ها استعداد خودشکوفایی دارند؛ گر چه همه آنها به خودشکوفایی نمی‌رسند. او با مطالعه‌ی ویژگی‌های افرادی چون آبراهام لینکلن^۸، بتهوون^۹، آلبرت انیشتن^{۱۰} و ۴۶ تن دیگر، خصوصیتی که این شخصیت‌ها را از افراد دیگر متمایز می‌کرد، مشخص نمود» (مهدوی دامغانی و صادقی، ۱۳۹۷: ۶).

پانزده مورد ویژگی این افراد عبارتند از: برداشت کارآمدتر از واقعیت، پذیرش خود، دیگران و طبیعت، خودانگیختگی، سادگی، و طبیعی بودن، تمرکز بر مشکل، نیاز به تنهایی، خود مختاری، تازگی درک مداوم، تجربه‌ی اوج، علاقه‌ی اجتماعی، روابط میان فردی عمیق، ساختار منش دموکراتیک، تمایز وسیله از هدف، شوخ طبعی فلسفی، خلاقیت و مقاومت در برابر فرهنگ پذیری. «این مجموعه حقیقتاً مجموعه‌ای شگفت‌انگیز از ویژگی‌هاست و این افراد را مقدس‌وار معرفی می‌کند؛ اما این افراد نیز همواره کامل نیستند و در واقع معایبی نیز دارند. مزلو دریافت که آنها گاهی بی ادب و حتی فوق العاده بی رحم، سرد و تلخ نیز می‌شوند. آنها نیز لحظه‌هایی از تردید، ترس و احساس گناه برخوردار هستند؛ ولی این رویدادها در رفتار آنها به طور قطع استثناست و

کمتر رخ می‌دهد» (ظهیری ناو و همکاران، ۱۳۸۷: ۷). باتوجه به اهمیت خودشکوفایی، در ادامه چند مورد از ویژگی‌های افراد خودشکופا بررسی و بر شخصیت اصلی رمان مورد بحث تطبیق داده خواهد شد.

برداشت کارآمدتر از واقعیت

یکی از ویژگی‌های افراد خودشکופا، برداشت کارآمدتر از واقعیت است؛ بدین معنی که واقعیت را به صورت دقیق و بدون تعصب درک می‌کنند. این افراد «راحت‌تر می‌توانند تصنعی بودن آدم‌ها را تشخیص دهند. ظاهر آن‌ها را فریب نمی‌دهد و می‌توانند به صفات مثبت و منفی که برای اغلب افراد به راحتی آشکار نیستند، پی ببرند. آن‌ها از مسائل تردید برانگیز، نامطمئن، مبهم و مسیرهای ناشناخته، استقبال می‌کنند» (فیست و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۸۸) «آن‌ها به جهان آن‌گونه که می‌خواهند یا نیاز دارند که باشد نمی‌نگرند، بلکه جهان را همان‌گونه که هست، می‌بینند» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۲۸) نظراتی که "السید لا احد" در مورد افراد اطراف خود در مونولوگ‌هایش دارد، نشانگر برخورداری وی از این ویژگی است؛ ظاهر افراد او را فریب نمی‌دهد و از باطن آن‌ها آگاه است. به‌عنوان مثال، "السید لا احد" در این نمونه:

«المکتبی رجُل غیر مفهوم، أقصد غیر متجانس، واع و علی درجة من المعرفة، لکنه فی ساعة الحقیقة یتَرک کل ذلك جانبا، و یظهر بکامل إنتهازیته... یتخذ مکتبته واجهة فقط، التقیه مُمارسة شائعة عند الجميع، وتجارة الخُمور مربحة جدا رغم محاصرة»^{۵۱} (طیبای، ۲۰۱۹: ۴۰). ویژگی کتابدار محله را به خوبی بیان می‌کند. نظر "السید لا احد" در مورد مراد نیز از همین دست «لَن أنسی ما صنعه ابنه مراد مِن أجلی، و مع ذلك أراه ندلا»^{۵۲} (همان: ۴۶) که بیانگر میزان شناخت السید لا احد از مراد، پسر پیرمرد است.

پذیرش کلی طبیعت، دیگران و خویش

مزلو معتقد است که «افراد خودشکופا می‌توانند خود را به صورتی که هستند، بپذیرند. آن‌ها حالت دفاعی و ظاهر ساختگی ندارند و احساس گناه محکوم به شکست نمی‌کنند» (فیست و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۸۸).

«چون اشخاص سالم طبیعت خود را به خوبی می‌پذیرند، ناگزیر از تحریف یا وارونه جلوه‌گر - ساختن خویش نیستند، خود را در پس نقاب‌ها یا نقش‌های اجتماعی پنهان نمی‌کنند، با خودشان

در صلح و آشتی به سر می‌برند و این پذیرش تمام سطوح وجود را دربرمی‌گیرد. به طور کلی در برابر عیب‌های افرادی که می‌شناسند و در واقع در برابر نقاط ضعف نوع بشر، شکبیا هستند. مزلو یادآوری می‌کند که آن‌ها از نقص‌های خود یا دیگران که می‌تواند برطرف شود، نقص‌هایی که بازدارنده‌ی کمال و بیان کامل انسانی است، از قبیل تنبلی، بی‌فکری، حسد و تعصب، آزرده می‌شوند» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۳۱).

در متن رمان، "السید لا أحد" ناپدیدشد، چون نمی‌خواست نقش‌هایی که دیگران از او می‌خواهند را انجام دهد و نمی‌خواست نقابی بر چهره بزند و جایگزین فردی دیگر باشد؛ بلکه او می‌خواست خودش باشد:

«أنا لا أحد، سوى ما أرادني الناس أن أكون عليه»^{۳۳} (طیباوی، ۲۰۱۹: ۳۳)

در این نمونه به این مطلب که او در زندگی‌اش نقش‌هایی را بازی کرده که خودش نبوده و براساس این مؤلفه، او به نقص خود که مانع رسیدن به کمال می‌باشد، پی برده است.

در شاهد مثالی دیگر، «أحببت أن أعتزل الناس فقط...أبتعد و أتسلى بانتظار الموت، لا أصبح ممسحة لأخطاء الآخرين»^{۳۴} (همان: ۳۵)

"السید لا أحد" مجدداً به نقص خود اشاره کرده و راه حلی برای برطرف نمودن آن در نظر گرفته است.

تمرکز بر مشکل خارج از خود

یکی دیگر از ویژگی‌هایی که در افراد خودشکوفایان می‌شود، تعهد و وظیفه‌شناسی است. تمرکز بر مشکلات خارج از خود بدین معناست که افراد خودشکوفایان فراتر از برآورده ساختن نیازهای شخصی خود، به دنبال تحقق افراد بزرگتر، کمک به دیگران و حل مشکلات و مسائل موجود در جامعه هستند. «افراد خودشکوفایان احساس رسالتی دارند که نیروی خود را صرف آن می‌کنند. احساس تعهد نسبت به یک کار، آرمان یا خدمت، لازمه‌ی خودشکوفایی است» (شولتز و شولتز، ۱۳۷۷: ۳۵۱) خواستاران تحقق خود که مورد مطالعه‌ی مزلو قرار گرفتند، نسبت به کارشان متعهد بودند. همگی، بدون استثنا، سرشار از حس وظیفه‌شناسی شدیدی بودند که بیشتر نیرویشان را در راه آن صرف می‌کردند» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۳۳).

در این نمونه: «علی أن أكمل مهمتي للنهاية ككلب وفي لا يترك صاحبه»^{۵۵} (طیباوی، ۲۰۱۹: ۴۶) حس وظیفه شناسی "السید لا احد" به نگهداری از پیرمرد به خوبی دیده می‌شود. "السید لا احد" وظیفه‌ای که مراد به او سپرده بود را تا انتها انجام داد؛ در حالی که او به راحتی می‌توانست پیرمرد را رها کند، اما به تعهد خود عمل کرد.

نیاز به تنهایی

افراد خودشکופا در عین حالی که با دیگران نیز ارتباط دارند، گاهی منزوی می‌شوند و از این انزوا لذت می‌برند. «خواستاران تحقق خود، نیاز شدیدی به خلوت‌گزینی و تنهایی دارند. از تماس با دیگران پرهیز نمی‌کنند و ظاهراً به دیگران نیازی ندارند. برای کسب رضایت به دیگران متکی نیستند و در نتیجه می‌توانند دور و برکنار از مردم بمانند» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۳۴).

«آن‌ها می‌توانند بدون آثار زیان‌بخش، انزوا را تجربه کنند و به نظر می‌رسد که آن‌ها بیشتر از اشخاصی که خودشکופا نیستند، به تنهایی نیاز داشته باشند. آن‌ها صرفاً خود مختارتر از دیگران هستند و به چسبیدن به دیگران یا درخواست گرمی و حمایت از آن‌ها نیازی ندارند» (شولتز و شولتز، ۱۳۷۷: ۳۵۲).

در رمان، "السید لا احد" به خلوت‌گزینی علاقه دارد و خیلی با مردم ارتباط ندارد و اگر ارتباطی هم وجود دارد، بدین صورت است که دیگران به سمت او می‌آیند. البته این نوعی انزوای طلبی برای او مثبت است و در حقیقت خلوتی می‌باشد برای تفکر و تأثیر در جمع. او از جمع می‌گریزد، زیرا دریافته که این با جمع‌بودن جنبه‌ی اثرگذاری ندارد، باید هم‌رنگ جماعت گردد و خطاهای دیگران را سرپوش گذارد و توجیه کند: «أحببت أن أعتزل الناس فقط... أبتعد و أتسلى بانتظار الموت، لا أن أصبح ممسحة لأخطاء الآخرين»^{۵۶} (طیباوی، ۲۰۱۹: ۳۵).

"السید لا أحد" در طول زندگی خود به انواع مختلف از سمت مردم طرد می‌شد و به خاطر فقر و تنگدستی مورد توجه قرار نمی‌گرفت؛ از دیگر سو اکثر افراد چنین جامعه‌ای رفتارهای انسان‌پسندانه‌ای ندارند و بیشتر به فکر خود هستند؛ مانند مراد که پدرش را تنها گذاشت و به آلمان مهاجرت کرد، از این‌رو "السید لا أحد" دل خوشی از این اجتماع نداشت. او نیز نماینده طبقه‌ی فرهیخته‌ی جامعه است و تحصیلات او باعث آگاهی و درک بیشتر او از مسائل شده است. در واقع

خردمندان، تحصیل‌کردگان، شاعران و نویسندگان نسبت به سایر افراد جامعه به مسائل و مشکلات موجود در جامعه بیشتر توجه دارند و به تأمل می‌پردازند.

نوع دوستی

نوع دوستی در نظریه‌ی مزلو بدین معناست «خواستاران تحقق خود نسبت به تمام انسان‌ها احساس همدلی و محبت عمیقی دارند و در عین حال آماده‌ی کمک به بشریت هستند. خود را عضو یک خانواده، یعنی نژاد بشر می‌دانند و نسبت به یکایک اعضای این خانواده احساس برادری می‌کنند. آن‌ها می‌توانند امور را روشن‌تر ببینند و بفهمند... آن‌ها به انسان‌ها عشق می‌ورزند؛ چه بسا از رفتار احمقانه، حقیر یا ظالمانه‌ی دیگران افسرده یا خشمگین شوند، اما زود می‌فهمند و می‌بخشند» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۳۹).

این ویژگی در شخصیت «السید لا أحد» نمایان است؛ برای مثال ترجم و دلسوزی «السید لا أحد» نسبت به پیرمرد نشان از نوع دوستی اوست: «حملتُ في قلبي شفقةً عليه كان من المفروض أن تكون من نصيب أبي لو قدر له أن يعيش حتى أراه شيخاً»^{۵۷} (طیباوی، ۲۰۱۹: ۲۴) او می‌توانست پیرمرد را قبل از مرگش رها کند، اما این کار را نکرد، به نگهداری از او ادامه داد و رهایش نکرد. با این کار احساس محبت و همدلی در او به خوبی مشاهده می‌شود.

تمایز وسیله از هدف

افراد خودشکوفاً «بینش خود را به جای وسیله، بر هدف متمرکز می‌کنند و توانایی زیادی در متمایزکردن این دو دارند. آن‌ها از انجام دادن هر کاری فقط به خاطر خود آن و نه فقط به خاطر اینکه وسیله‌ای برای هدفی دیگر است، لذت می‌برند» (فیست و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۹۳).

به عنوان مثال، در رمان انجام وظیفه‌ی نگهداری و مراقبت از پیرمرد توسط «السید لا أحد»، آن هم در زمانی که دیگر چندان نیازی مادی در قبال این امر نداشت، قابل مشاهده است: «یکشر ذلك الشيء في داخلي عن أنيابه كلما فكرت أن أتركه وحيداً وأبحث لي عن مأوى آخر»^{۵۸} (طیباوی، ۲۰۱۹: ۴۱).

می‌توان به این نکته رسید که با این‌که او گاهی فکر می‌کرد که پیرمرد را رها کند، اما چیزی در درونش مانع انجام این کار می‌شد.

مقاومت در برابر فرهنگ‌پذیری

مقاومت در برابر فرهنگ‌پذیری همانطور که از نامش پیداست، به معنی «افراد خودشکופا خودانگیخته، مستقل و خودبسنده» (شولتز و شولتز، ۱۳۷۷: ۳۵۳) است؛ «آنها به‌خوبی می‌توانند برای تفکر و عمل به شیوه‌هایی معین، در برابر فشارهای اجتماعی مقاومت کنند... البته در برابر فرهنگ آشکارا عصیان نمی‌کنند... مگر تنها زمانی که موضوعی برایشان دارای اهمیت شخصی بسیاری باشد (معمولاً در موضوعات اخلاقی) فقط اینجاست که آشکارا با قواعد هنجارهای جامعه به مبارزه برمی‌خیزند» (شولتز، ۱۳۶۲: ۱۴۵)

این‌گونه "السید لا أحد" به نوعی با ناپدیدشدنش به مبارزه با فساد که جان‌ها، ذهن‌ها و تمام اقشار جامعه، گروه‌ها و نهادها را فراگرفته بود، پرداخت.

نتیجه‌گیری

رمان مذکور بیانگر حوادث دهه‌ی سیاه (دهه‌ی نود قرن ۲۰) و پس از آن است. الجزایر بعد از استقلال از فرانسه، وضعیت با ثباتی نداشت و وقایع غم‌انگیزی که ناشی از تنش میان احزاب جامعه بود، در آنجا رخ می‌داد که حاصل آن، رنج و بحرانی بود که جامعه‌ی الجزایر را تحت تأثیر قرارداد. تحلیل شخصیت اصلی رمان "إختفاء السید لا أحد" اثر أحمد طیب‌اوی بر اساس نظریه‌ی خودشکوفایی مزلو نشان‌داد که او به‌عنوان فردی تحصیل‌کرده از حاشیه‌نشینی، بیکاری، سردرگمی و نداشتن حداقل امکانات رنج می‌برد. "السید لا أحد" ابتدا برای ارضای نیازهای سطح پایین، یعنی فیزیولوژیکی و تاحدودی ایمنی تلاش می‌کند؛ اما بعد از اتفاقاتی که در زندگی‌اش رخ می‌دهد، احساس شرم و ذلت می‌کند و ارضای نیازهای دیگرش را دنبال نمی‌کند. او برای مقابله با این احساسات خود، تسلیم سرنوشت نشده و ناپدیدشدن را برمی‌گزیند و این کار وی، شرطی برای تجلی اوست. "السید لا أحد" با این کار از حاشیه به مرکز سوق داده شد، پرده از صحنه‌ی زندگی دیگر شخصیت‌های رمان برداشته شد و عیوب جامعه‌ی درگیر با بحران، فساد و ریا آشکار گردید. او با این راه‌حل، آزادی، عزت و سعادت را به‌دست آورده و به صورت استثنائی به خودشکوفایی نائل می‌گردد. شخصیت اول داستان با اینکه تمام مؤلفه‌های خودشکوفایی را ندارد، اما وجود شاخصه‌هایی چون برداشت کارآمدتر از واقعیت، نیاز به‌تنهایی، نوع‌دوستی، تمایز وسیله از هدف، تمرکز برمشکل خارج ازخود، پذیرش کلی طبیعت، دیگران و خویشتن و مقاومت در برابر فرهنگ‌پذیری، نشان از خودشکوفایی او دارد.

پی‌نوشت‌ها

- ۱) Sydney Ellen Schultz
- ۲) humanistic psychology
- ۳) William Christopher Crain
- ۴) Abraham Harold Maslow
- ۵) Brooklyn
- ۶) Cornell University
- ۷) Wisconsin
- ۸) E. L. Thorndike
- ۹) Harry Harlow

۱۰) روان‌شناسی مرضی یا روان‌شناسی نابهنجاری‌ها (abnormal psychology) شاخه‌ای از دانش روان‌شناسی است که به مطالعه‌ی الگوهای نامعمول رفتاری، ذهنی و احساسی می‌پردازد.

- ۱۱) instinct
- ۱۲) Jess Feist
- ۱۳) Gregory J. Feist
- ۱۴) Tomi-Ann Roberts
- ۱۵) Goldstein
- ۱۶) physiological needs

۱۷) به مدت سه سال زباله جمع می‌کردم.

۱۸) در کوچه‌های باریک شهر، زباله‌ها را با الاغ حمل می‌کردم و باقیمانده‌های غذایی را که در زباله‌دان‌ها پیدا می‌کردم، می‌خوردم. در اولین بار بالا آوردم اما بعدها کم‌کم به آن عادت کردم، ارزش خودم را برای همیشه از یاد بردم، وقتی گرسنه‌ای، ارزش و کرامت برایت معنایی ندارد. غریزه‌ی بقا قوی‌تر است.

۱۹) با اتاق کهنه‌ام خداحافظی کردم، کار جدید علی‌رغم سختی‌اش برایم راحت‌تر بود. خوشحال بودم که جایی برای خوابیدن دارم بدون اینکه بترسم سقف روی سرم می‌ریزد وقتی که باران می‌بارد. انباری که شب‌ها من به همراه دیگر باربران در آن می‌خوابیدیم در مقایسه با اتاق قبلی‌ام قصر واقعی بود، اما آزادی‌ام و همچنین لذت تنها و برهنه خوابیدن را از دست دادم.

۲۰) روزهای سختی را سپری کردم درحالی‌که مخفی‌شده بودم و گرسنه بودم، چند شب را در ایستگاه اتوبوس‌ها در خرابه‌ای خوابیدم، سرایدار مرا بیرون کرد و به سختی از دست نگهبان‌ها فرار کردم.

۲۱) در یک شب مهتابی به محله‌ای مجاور ایستگاه قطار رویه رسیدم. نمی‌دانم چه شد که از آن محله سر درآوردم، گرسنه بودم و بدنم بوی بدی گرفته بود... مراد از کنارم گذشت، گفت وگویی طولانی باهم داشتیم و چیزی از آن یادم نیست، مست بود درحالی‌که یک شبانه روز بود که غذا نخورده بودم.

۲۲) دو آپارتمان در اختیار من گذاشته شده است، ولی در عین حال در هر کدام بخوابم، گرسنه‌ام.

۲۳) من یک توله سگ گرسنه‌ام که با دیدن تکه نانی، آن را دنبال می‌کند.

۲۴) دو ماه کامل بود که من هیچ پولی نداشتم، زمان نسبتاً قابل ملاحظه ای است، او به موقع به من کمک کرد.

۲۵) safety need

۲۶) در آشپزخانه‌ام یک چاقو دارم. با اینکه هرگز پرخاشگر نبوده‌ام، اما به طور جدی به استفاده از آن خارج از کاربردهای معمولش فکر می‌کنم؛ اگر این پیرمرد خرف به پرحرفی‌اش ادامه دهد، زبانش یا عضو دیگری را اگر لازم باشد خواهم برید. پاکت سیگارم خالی است و فضا غم‌انگیز است و حس پرخاشگری به آدم می‌دهد. افزون بر همه این‌ها خود او نیز دلایل موجهی برای کشتش پیش پای من می‌گذارد.

۲۷) تاکنون بارها و بارها مجدانه خواسته‌ام که بروم و او را به حال خودش رها کنم، اما آن چنگال‌ها مانع من می‌شدند و مرا از درون به طور خیلی عمیق خراش می‌دادند.

۲۸) به همراه نوجوانان دیگر از گوشه تنها خیابان روستایمان که در سرج الغول در شمال سطیف قرار دارد، رفته بودم. این یک فاجعه بزرگ برای خانواده‌ام بود. گذشت روزگار چون همیشه این غم را نیز درمان خواهد کرد، چون زمان که بگذرد همه چیز فراموش خواهد شد؛ اما من هر لحظه به خلاص شدن از زندگی‌ام نزدیک‌تر می‌شدم.

۲۹) من ماه‌ها به شکل کاپوس‌های وحشتناک وضعیت بدم را به یاد می‌آوردم. بالاخره توانستم فراموش کنم و گرنه خودکشی می‌کردم.

۳۰) love and belongingness needs

۳۱) من هر جا بروم خودم را اضافه می‌بینم.

۳۲) زن عمویم فقط دختر داشت و از این رو گمشده‌اش را در من می‌دید. همیشه به من محبت ویژه‌ای نشان می‌داد و من هم سعی می‌کردم مانند پسرش باشم و ناامیدش نکنم. از این رو همچون تک پسری نقش خود را ایفا می‌کردم.

۳۳) به لطف و کمک خاله بود که توانستم دیپلم بگیرم و به دانشگاه بروم. جای مادر را برایم داشت. اگرچه با فرزندانش بسیار قاطع و جدی بود اما با این وجود با من کاملاً به شکل دیگری رفتار می‌کرد.

۳۴) دلم برای برادرم عمار تنگ شده است.

۳۵) نمیدانم چه چیزی مرا به سمت او (دختر) می‌کشاند. اما آن قدر هم بی‌جنبه و تشنه رابطه نیستم که به محض اینکه هر بی‌سروپایی به رویم خندید و دعوت‌م کرد، من هم روزه‌ای را که خود آزادانه برای عدم رابطه با زنان اختیار کرده‌ام، بشکنم.

۳۶) esteem needs

۳۷) من یک توله سگ گرسنه‌ام.

۳۸) من یک جورایی از دوستم ممنونم که مرا به عنوان یک سگ نگهبان استخدام کرد.

۳۹) من سگ جایگزین هستم و باید تا آخر نقش بازی کنم.

(۴) چه کسی به حشره‌ای مثل من اهمیت می‌دهد و حاضر است یک دینار بپردازد تا بداند در کدام سوراخ فضولات پنهان شده است؟

- ۴۱) self-actualization needs
- ۴۲) metamotivation
- ۴۳) The self-actualizing Person
- ۴۴) metaneeds
- ۴۵) Being values
- ۴۶) meta pathology
- ۴۷) Abraham Lincoln
- ۴۸) Ludwig Van Beethoven
- ۴۹) Albert Einstein

۵) کتابدار مردی عجیب و غریب است. منظور یک جورایی می‌شود گفت نجسب. فردی آگاه و تاحدودی باسواد. اما جای جاش، (به موقعش) همه اینها را کنار می‌گذارد و با فرصت‌طلبی تمام ظاهر می‌شود. کتابخانه‌اش فقط یک رد گم کنی است. آری تقیه کردن راه و رسمی است که بین همه شایع شده است و شراب فروشی تجارتنی بسیار سودآور است هر چند که خب، ممنوع است.

۶) آری! هرگز فراموش نمی‌کنم که مراد به خاطر من خیلی کارها کرد اما با این همه، باز هم من او را یک شرور می‌دانم.

۷) من هیچکس نیستم، من فقط آن چیزی هستم که مردم از من می‌خواهند.

۵۳) دوست داشتم فقط از مردم فاصله بگیرم، دوری کنم و آرامش داشته باشم و در انتظار مرگ باشم، نه اینکه تبدیل شوم به دستمالی که اشتباه دیگران را پاک کنم.

۵۴) من باید مأموریتم را تا انتها انجام دهم مثل سگ وفاداری که صاحبش را رها نمی‌کند.

۵۵) دوست داشتم فقط از مردم فاصله بگیرم، دوری کنم و آرامش داشته باشم و در انتظار مرگ باشم، نه اینکه تبدیل شوم به دستمالی که اشتباهات دیگران را پاک کنم.

۵۶) نوعی مهربانی و دلسوزی نسبت به او در قلبم موج می‌زد و اگر احتمالاً پدرم تا اکنون زنده بود، این ترحم را نسبت به او داشتم.

۵۷) هربار فکر می‌کنم که تنه‌ایش بگذارم و به دنبال سرپناه دیگری بروم، اما گویی چیزی درونم مانع می‌شود و به من حمله می‌کند. من باید به عنوان یک سگ وفادار که صاحبش را رها نمی‌کند مأموریتم را تا آخر انجام دهم.

منابع و مأخذ

- بوعریوة، حياة و بوعریوة، نجاه (۲۰۲۰). «البنية السردية في رواية "اختفاء السيد لا أحد" لأحمد طيباوي». الأستاذ المشرف: أحمد موهوب. كلية الآداب واللغات: جامعة محمد الصديق بن يحيى - جيجل: الجزائر.
- بوعزیز، آسیا و مرزق، هداية (۲۰۲۲). «سيمائية المناص الداخلي في رواية "اختفاء السيد لا أحد" لأحمد طيباوي». *مجلة دراسات معاصرة*. ۱۶(۱): ۳۹۹-۳۹۰.
- سیدی، محمد بن مالک (۲۰۲۱). حکي الفجیعة في رواية "اختفاء السيد لا أحد" لأحمد طيباوي: *الرواية*. alriwaya.net/post/structure-of-novels/hky-alfgyaa-fy-roay-akhtfa-alsyd-al-ahd-lahmd-tybaoy.
- شولتز، دوان (۱۳۶۲). *روانشناسی کمال*. ترجمه گیتی خوشدل. تهران: نشر نو.
- شولتز، دوان و شولتز، سیدنی. الن. (۱۳۷۷). *نظریه‌های شخصیت*. ترجمه یحیی سید محمدی. تهران: نشرهما.
- _____ (۱۳۸۴). *تاریخ روانشناسی نوین*. ترجمه: علی اکبر سیف و دیگران. چاپ هفتم. تهران: نشر دوران.
- طیباوی، أحمد (۲۰۱۹). *اختفاء السيد لا أحد*. بيروت: منشورات صنفاف. الجزائر: منشورات الاختلاف.
- ظهیری ناو، بیژن، علائی ایلخچی، مریم و رجبی، سوران (۱۳۸۷). «بررسی تطبیقی نموده‌های خودشکوفایی درمثنوی با روانشناسی انسان‌گرایانه آبراهام مزلو». *پژوهش‌های ادب عرفانی*. ۲(۳): ۹۲-۱۲۴.
- فیست، گریگوری جی، فیست، جس و آن رابرتس، تامی (۱۳۹۸). *نظریه‌های شخصیت*. ترجمه: یحیی سید محمدی. چاپ نوزدهم. تهران: نشر روان.
- کرین، ویلیام (۱۳۹۶). *نظریه‌های رشد مفاهیم و کاربردها*. ترجمه: غلامرضا خوی نژاد و علیرضا رجایی. چاپ چهاردهم. تهران: رشد.
- مزلو، آبراهام (۱۳۶۷). *روانشناسی شخصیت سالم*. ترجمه: شیوا رویگریان. تهران: هدف.
- _____ (۱۳۶۹). *انگیزش و شخصیت*. ترجمه: احمد رضوانی. مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- مهدوی دامغانی، محمود و صادقی، علیرضا (۱۳۹۷). «انسان خودشکوف و خودشکوفایی سعدی با رویکرد تطبیقی به نظریه مزلو». *پژوهش‌نامه ادبیات تعلیمی*. ۱۰(۴۰): ۱-۳۶.

دراسة الشخصية الرئيسة في رواية "اختفاء السيد لا أحد" بناءً على نظرية أبراهام ماسلو

فائزة ايزي^١

عباس گنجعلي^{٢*}

سيد مهدي نوري كيدقاني^٣

المُلخَص

يعتبر النقد النفسي من أهم مناهج النقد الأدبيّ. فالأدب و خاصة الرواية منه، هو تعبير عن خصائص النفس البشرية، لأنه يتعامل مع حقائق الحياة في إطار رسم الشخصيات و عالم القصة؛ لذلك يمكننا تحليل شخصياتها بناءً على نظريات نفسية. ومن هذه النظريات هي نظرية أبراهام هارولد ماسلو، عالم النفس الأمريكي والشخصية البارزة في علم النفس الإنساني أو ما يسمّى القوة الثالثة. فاقترح ماسلو تسلسلاً هرمياً للاحتياجات الإنسانية يتضمن خمسة احتياجات وهي: فسيولوجية، والأمان، والمودة والانتماء، والاحترام وتحقيق الذات. وفي حين أنه أولى أكبر قدر من الاهتمام للحاجة القصوى، أي الحاجة إلى تحقيق الذات، فقد اعتقد بلزوم تلبية احتياجات المستوى الأدنى للوصول إلى تحقيق الذات. وقد عالج البحث دراسة الشخصية الرئيسة في رواية اختفاء السيد لا أحد للكاتب الجزائري أحمد الطيباوي، على أساس نظرية ماسلو، متبعاً المنهج الوصفي التحليلي. وبحسب الدراسة هذه، فيمكن القول إن الشخصية الرئيسة في الرواية فقد وصل إلى مرحلة تحقق الذات. لكن هذا الإدراك الذاتي لم يحدث للشخصية الرئيسة بدافع عاديّ إثر إشباع طبيعيّ للتسلسل الهرمي للاحتياجات؛ بل إنّه تأثر بالدوافع الفوقية وتمكّن من تحقق الذات وهذا بسبب امتلاكه للقيم الوجودية الذاتية والتحرك في مسار الاحتياجات الفوقية.

الكلمات الدلالية: الحاجات، تحقيق الذات، أبراهام ماسلو، أحمد الطيباوي، اختفاء السيد لا أحد.

^١ طالبة ماجستير في اللغة العربية وآدابها، جامعة الحكيم السبزواري، سبزوار، إيران.

^٢ أستاذ مشارك في اللغة العربية وآدابها، جامعة الحكيم السبزواري، سبزوار، إيران.

^٣ أستاذ مشارك في اللغة العربية وآدابها، جامعة الحكيم السبزواري، سبزوار، إيران.